

TOMASZ SUSKI*

TRADYCJA GRZYBOBRANIA A PRAWO WŁASNOŚCI

TRADITION OF MUSHROOMING AND PROPERTY RIGHT

<http://dx.doi.org/10.12775/PPOS.2013.002>

STRESZCZENIE

Grzyby od lat bardzo mocno związane są z polską kulturą i tradycją. Ukształtowała się wręcz pewna tradycja zarówno ich zbierania, jak i spożywania pod wieloma postaciami. Grzyby w zależności od gatunku występują przede wszystkim w lasach będących własnością różnych podmiotów prawa. W artykule zostały poruszone zagadnienia dotyczące własności grzybów jako organizmów rosnących w lasach oraz uprawnień poszczególnych podmiotów do ich swobodnego zbioru. Omówiono również kwestie własnościowe lasów, które z punktu widzenia tematu niniejszego artykułu mają dosyć istotne znaczenie. Wskazano uprawnienia właścicieli tychże gruntów oraz liczne ograniczenia w zakresie przysługującego im prawa własności. Artykuł ten powstał na podstawie analizy tekstów źródłowych, głównie ustawy

* Dr nauk prawnych, prawnik, administratywista.

o lasach, ustawy Kodeks cywilny i ustawy o ochronie przyrody. Ponadto wykorzystano literaturę z zakresu prawa administracyjnego, cywilnego oraz nauk przyrodniczych.

Słowa kluczowe

Ochrona przyrody, różnorodność biologiczna, lasy, grzyby.

ABSTRACT

Mushrooms have been related to the Polish culture and tradition for a long time. There is also a custom of picking and consuming them in different ways. Mushrooms mostly occur in the forests possessed by various legal entities. This article presents questions of the ownership of mushrooms as the organisms growing in forests and the rights of various entities to pick them. From the point of view of this article, the problem of the ownership of forests is of great importance. There have also been developed some rights and restrictions in the ownership of possessors. The article is based on the analyses of source-books, mainly law of forests, civil code and nature protection law, as well as books on administrative law, civil law and natural science.

Keywords

Nature conservation, biodiversity, forests, mushrooms.

Zbieranie grzybów w Polsce było i jest bardzo popularne¹. Ryszard Kapuściński podaje, iż są one pożywieniem dla ssaków, ptaków oraz wielu bezkręgowców, mięczaków, pajęczaków czy owadów². W opinii autora grzyby spełniają bardzo ważną rolę w obiegu materii w przyrodzie i bez nich nie można sobie wyobrazić życia na Ziemi. Autor zwraca też uwagę, że wiele gatunków grzybów ma wartość użytkową i jest przedmiotem zbioru.

¹ *Co wiemy o grzybach*, „Przyroda Polska” nr 9, Wrzesień 2010, Miesięcznik Ligi Ochrony Przyrody, s. 34.

² R. Kapuściński, *Ochrona gatunkowa grzybów*, „Przyroda Polska”, nr 9 Wrzesień 2011, Miesięcznik Ligi Ochrony Przyrody, s. 4.

Grzyb to roślina z gromady plechowców, niemająca ciątek zieleni³. Wojciech Czechowski podaje, iż grzyby występują na całej kuli ziemskiej, zarówno na lądzie, jak i w wodach słodkich, a nawet słonych⁴. Jak stwierdza autor, najczęściej występują one w powierzchniowej warstwie gleby, do głębokości 10–15 cm. Kapuściński dodaje, iż podstawowy organizm grzyba żyje w podłożu i składa się z delikatnych, rozgałęzionych nittek zwanych grzybnią⁵. Zdaniem Marka Snowarskiego grzybnia tworzy całość organizmu grzyba, a to, co potocznie nazywamy grzybem, jest jedynie jej częścią zwaną owocnikiem⁶. Autor wyjaśnia, iż grzybnia jest zazwyczaj niedostrzegalna gołym okiem, gdyż tworzy ją ukryta w podłożu sieć silnie wydłużonych i rozgałęzionych mikroskopijnych komórek zwanych strzępkami. Jak podaje autor, otaczają ją cząsteczki gleby i korzenie roślin, natomiast dzięki trawieniu otaczającego ją podłoża grzybnia może też przenikać wewnątrz roślin, zwierząt lub innych grzybów oraz szczątków organicznych.

Z prawnego punktu widzenia na podstawie art. 48 kc⁷ drzewa i inne rośliny rosnące na nieruchomości stanowią od chwili ich zasadzenia lub zasiania części składowe gruntu. Tym samym stanowią one własność właściciela gruntu. Przyjmując zatem, że grzyby to rośliny, które są otoczone cząsteczkami gleby, korzeniami innych roślin lub trawiąc podłoże, przenikają wewnątrz roślin, stanowią klasyczną część składową gruntu.

Marek Snowarski stwierdza, iż grzyby najbardziej interesujące amatorów są związane z lasami. Według autora wiele z nich może przetrwać jedynie w lasach naturalnych lub o charakterze zbliżonym do naturalnego. Tadeusz Traczyk wyraża pogląd, że las jest zgrupowaniem najróżnorodniejszych organizmów⁸. We-

³ S. Skorupko, H. Anderska, Z. Łempicka (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1968, s. 215.

⁴ W. Czechowski, *Świat roślin i zwierząt – przegląd systematyczny*, [w:] *Biologia*, Warszawa 1992, s. 56.

⁵ R. Kapuściński, *Ochrona przyrody w lasach*, Warszawa 2006, s. 120.

⁶ M. Snowarski, *Spotkania z przyrodą – grzyby*, Warszawa 2010, s. 11–12.

⁷ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny – Dz.U. z dnia 18 maja 1964 r.

⁸ T. Traczyk, *Rośliny lasu liściastego*, Warszawa 1965, s. 14.

dług art. 3 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach⁹, lasem jest grunt:

- 1) o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym – lub przejściowo jej pozbawiony:
 - a) przeznaczony do produkcji leśnej lub,
 - b) stanowiący rezerwat przyrody, lub wchodzący w skład parku narodowego albo c) wpisany do rejestru zabytków.
- 2) związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Bartosz Rakoczy zwraca uwagę, iż pojęcia lasu nie należy utożsamiać z pojęciem nieruchomości gruntowej czy też gruntu leśnego, ponieważ są to dwa różne pojęcia¹⁰. Z kolei w przepisach Unii Europejskiej, jak podaje Marek Geszprych las został zdefiniowany w rozporządzeniu Komisji (WE) Nr 1974/2006 ustanawiającym szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)¹¹. Autor wskazuje, że za las uznawany jest obszar obejmujący więcej niż 0,5 ha z drzewami o wysokości powyżej 5 m i pokryciem powierzchni przez korony drzew powyżej 10%, lub drzewami, które będą mogły osiągnąć te progi *in situ*.

Chcąc mówić z jednej strony o tradycji, zwyczaju zbierania grzybów, z drugiej o ewentualnych naruszeniach prawa własno-

⁹ Dz.U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59; dalej cyt.: u.l.

¹⁰ B. Rakoczy, *Ustawa o lasach – komentarz*, Warszawa 2011, s. 26.

¹¹ M. Geszprych, *Identyfikacja lasu i indywidualnego gospodarstwa leśnego w polskim systemie prawnym – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2/2011, Toruń 2011, s. 14.

ści, należy, biorąc pod uwagę powyższe ustalenia, zbadać, czy i w jakim stopniu tradycja ta ingeruje w prawo własności i na ile ta ingerencja jest dopuszczalna w systemie prawa polskiego oraz czy w ogóle przepisy prawne dają przyzwolenie na takie działania. Jednak aby to uczynić, należy uprzednio dokonać analizy prawnej stosunków własnościowych naturalnego środowiska występowania grzybów, które niewątpliwie stanowią lasy.

Ustawa o lasach nie wprowadza ograniczeń w zakresie możliwości nabywania czy utrzymywania lasów. Z tego też względu można mówić o lasach stanowiących przedmiot własności podmiotów prawa prywatnego, jak i lasach, co do których prawo własności przysługuje podmiotowi prawa publicznego. Właścicielem lasu może być więc osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka samorządu terytorialnego oraz Skarb Państwa. Zasady zachowania, ochrony i powiększania zasobów leśnych oraz zasady gospodarki leśnej w powiązaniu z innymi elementami środowiska i gospodarką narodową, bez względu na formę ich własności reguluje ustawa o lasach¹². Aleksander Lipiński dodaje, iż odnosi się ona do wszystkich lasów, bez względu na to, czyją są własnością (tj. zarówno do lasów Skarbu Państwa, jak i pozostałych)¹³. Zgodnie z art. 4 ustawy o lasach, oprócz lasów będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa lub będących w użytkowaniu wieczystym na mocy odrębnych przepisów, lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa zarządza Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Na podstawie art. 27 u.l. lasy stanowiące własność Skarbu Państwa są udostępniane do zbioru płodów runa leśnego na potrzeby własne. Zbiór płodów runa leśnego dla celów przemysłowych natomiast wymaga zawarcia umowy z nadleśnictwem. Jak pokazuje to art. 26 u.l., lasy stanowiące własność Skarbu Państwa, są udostępniane dla ludności. Według Moniki A. Król swobodny dostęp do lasów oznacza również prawo do czerpania z niego

¹² E.Ura, E.Ura, *Prawo administracyjne*, Warszawa 2000, s. 315.

¹³ A. Lipiński, *Ograniczenia własności w procesie gospodarowania wybranymi elementami środowiska*, [w:] *Ochrona środowiska a prawo własności*, (red.) J. Sommer, Wrocław 2000, s. 107.

pożytków w postaci płodów runa leśnego¹⁴. Stałym zakazem wstępu natomiast objęte są wyłącznie lasy stanowiące:

- 1) uprawy leśne do 4 m wysokości;
- 2) powierzchnie doświadczone i drzewostany nasienne;
- 3) ostoje zwierząt;
- 4) źródła rzek i potoków;
- 5) obszary zagrożone erozją.

Nadleśniczy może również wprowadzić okresowy zakaz wstępu do lasu stanowiącego własność Skarbu Państwa w razie gdy:

- 1) wystąpiło zniszczenie albo znaczne uszkodzenie drzewostanów lub degradacja runa leśnego;
- 2) występuje duże zagrożenie pożarowe;
- 3) wykonywane są zabiegi gospodarcze związane z hodowlą, ochroną lasu lub pozyskaniem drewna.

Według art. 30 u.l. w lasach zabrania się niszczenia grzybów oraz grzybni. W przypadku lasu nie będącego przedmiotem własności Skarbu Państwa, właściciel w świetle art. 28 u.l. może zakazać wstępu do lasu, oznaczając swój las tablicą z odpowiednim napisem. Obowiązek ustawiania i utrzymywania znaków ciąży na nadleśniczym w stosunku do lasów będących w zarządzie Lasów Państwowych oraz na właścicielach pozostałych lasów. Joanna Miłkowska podkreśla, iż naruszenie zakazu wstępu do lasu stanowi wykroczenie ujęte w art. 151 kw¹⁵. Jednak w opinii A. Lipińskiego w praktyce rozwiązanie to ma niewielkie znaczenie, przede wszystkim ze względu na trudności z ustaleniem granic poszczególnych nieruchomości leśnych, spowodowane brakiem zaznaczenia ich w terenie¹⁶.

Wracając do stosunków własnościowych, Ewa Symonides podaje, że lasy w Polsce zajmują łącznie około 9,9 mln ha, a ponad 7,3 mln ha (81,4%) ich całkowitej powierzchni, jest

¹⁴ M.A. Król, *Korzystanie z zasobów leśnych*, [w:] *Prawa i obowiązki przedsiębiorców w ochronie środowiska – Zarys encyklopedyczny*, Warszawa 2010, s. 429.

¹⁵ J. Miłkowska, *Ochrona użytkowa zasobów biosfery*, [w:] *Prawo ochrony środowiska*, (red.) M. Górski, Warszawa 2009, s. 560.

¹⁶ A. Lipiński, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Zakamycze 2002, s. 149.

własnością Skarbu Państwa¹⁷. Zdaniem autorki do prywatnych właścicieli należy 16,9% lasów, a do gmin 0,9%. W większości przypadków mamy zatem do czynienia z lasami należącymi do Skarbu Państwa, gdzie zgodnie z ustawą o lasach grzybobranie, poza sytuacjami wyjątkowymi, stanowi zgodną z prawem ingerencję w własność publiczną. Ustawa o lasach nie ustosunkowuje się do własności jednostek samorządu terytorialnego. Brak jest również bezpośrednich odniesień w stosunku do lasów stanowiących własność podmiotów prawa prywatnego. Pośrednio w art. 28 u.l. pojawia się jednak pewna sugestia w tym zakresie w postaci możliwości wprowadzenia zakazu wstępu do lasu przez właściciela oraz obowiązku wyraźnie doprecyzowanego w przepisach ustawy oznaczenia lasu – w takim przypadku. Jednak prawo wejścia do lasu nie jest tożsame z prawem do zbioru produktów runa leśnego, do których, jak już wyżej ustaliłem, należą grzyby. Wracając do lasów stanowiących przedmiot własności Skarbu Państwa, należy zastanowić się, w jakim stopniu podmiot zbierający grzyby na ich terenie czerpie swe uprawnienia z ustawy o lasach, a w jakim wynikają one z samego charakteru nieruchomości publicznej. Nieruchomość publiczna to inaczej rzecz publiczna, przedmiot użyteczności publicznej. W opinii Zbigniewa Bukowskiego są to rzeczy należące do państwa oraz związków publiczno-prawnych¹⁸. Zbigniew Leoński stwierdza, iż korzystanie z rzeczy publicznych powszechnego użytku jest dostępne dla każdego¹⁹. Tym samym miejsce takie jest dostępne dla ogółu. W obliczu takiego charakteru nieruchomości trzeba zastanowić się, czy ustawa o lasach ogranicza, czy rozszerza tzw. grzybiarzowi prawo do korzystania z lasu należącego do Skarbu Państwa o uprawnienie do zbierania grzybów, czy jedynie tylko je doprecyzowuje. Jak podaje W. Siuda, prawo do korzystania z rzeczy polega na faktycznym władaniu rzeczą, na możliwości jej używania, przetwarzania oraz na pobieraniu po-

¹⁷ E. Symonides, *Ochrona przyrody*, Warszawa 2008, s. 623.

¹⁸ Z. Bukowski, *Polskie administracyjne prawo materialne*, Toruń 2005, s. 322.

¹⁹ Z. Leoński, *Materialne prawo administracyjne*, Warszawa 2009, s. 23.

żytków, jakie ta rzecz przynosi²⁰. Według Jerzego Ignatowicza do atrybutu korzystania z rzeczy tradycyjnie zaliczamy następujące uprawnienia:

- a) do posiadania rzeczy (*ius possidendi*),
- b) do używania rzeczy (*ius utendi*), a więc prawo takiego używania jej, które nie polega na czerpaniu pożytków,
- c) do pobierania pożytków i innych przychodów z rzeczy (*ius fruendi*),
- d) do dyspozycji faktycznych, a więc prawo do przetworzenia rzeczy, jej zużycia lub nawet zniszczenia (*ius abutendi*)²¹.

Ustawa o lasach w art. 26 i 27 daje niewątpliwie każdemu uprawnienie do czerpania pożytków z lasu w postaci grzybów oraz do ich przetwarzania. Trudno jednak mówić o uprawnieniu do posiadania lasu. Jak podaje Stanisław Rudnicki, przedmiotem posiadania nie mogą być tzw. dobra publiczne (użytku publicznego) przeznaczone do korzystania przez nieograniczoną liczbę osób, jak drogi i place publiczne (uzasadnienie uchwały SN z 21.9.1993 r., III CZP 72/93, OSNCP 3/94, poz. 49 oraz niepublikowane Orz. Z 3.9.1980 r., IV CR 202/80) dopóty, dopóki nie nastąpiło ich objęcie w wyłączne posiadanie określonego posiadacza²². Według autora korzystanie z rzeczy publicznych jest bowiem zwykłym, niemającym cech posiadania korzystaniem ze sfery wolności, zapewnionej przez państwo każdemu obywatelowi.

Ciekawą kwestię wprowadza do niniejszych rozważań art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy o lasach, który to definiuje pojęcie właściciela lasu. Zgodnie z zawartą w nim definicją właścicielem lasu jest tu bowiem osoba fizyczna lub prawna będąca właścicielem albo użytkownikiem wieczystym lasu oraz osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, będąca posiadaczem samoistnym, użytkownikiem, zarządcą lub dzierżawcą lasu. W związku z tym można

²⁰ W. Siuda, *Elementy prawa dla ekonomistów*, Poznań 1998, s. 194.

²¹ J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2000, s. 72–73.

²² S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego – księga druga – własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 1996, s. 380–381.

wnioskować, iż w świetle ustawy o lasach podmiotom tym przysługują w zakresie grzybobrania uprawnienia tożsame z uprawnieniami właściciela. Z tego też względu na podstawie art. 28 u.l., w lasach niebędących własnością Skarbu Państwa, zarówno użytkownik wieczysty, użytkownik, dzierżawca, a nawet posiadacz samoistny, którym najczęściej będzie przecież osoba bez tytułu prawnego do nieruchomości, mają prawo skutecznie zakazać wstępu do lasu. Jak podaje B. Rakoczy, udostępnienie innego lasu niż las Skarbu Państwa pozostawione jest uznaniu jego właściciela²³. Autor dodaje, iż ustawodawca pozostawia mu możliwość zakazania wstępu do lasu i zakaz ten zaistnieje, gdy właściciel umieści tablicę z odpowiednim napisem. W opinii autora z komentowanego przepisu nie wynika, żeby właściciel mógł otoczyć swój las ogrodzeniem, jednak nie można takiej możliwości wykluczyć, ponieważ prawodawca tego wyraźnie nie zabrania. W przypadku samoistnego posiadacza gruntu należy zauważyć, iż wchodząc w posiadanie, może on dokonać zniszczenia części ogrodzenia otaczającego las i tym samym naruszy on zakaz niszczenia, uszkodzania cudzej rzeczy, wynikający z art. 288 kk. Wtedy też grozi mu kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. W wypadku mniejszej wagi sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Sytuacja trochę się jednak skomplikuje, gdy naruszającym będzie właściciel sąsiedniej nieruchomości gruntowej. Zgodnie bowiem z art. 154 § 1 kc domniemywa się, że mury, płoty, miedze, rowy i inne urządzenia podobne, znajdujące się na granicy gruntów sąsiadujących, służą do wspólnego użytku sąsiadów. Może pojawić się więc problem z ustaleniem uprawnień poszczególnych podmiotów.

Wracając jednak do kwestii samoistnego posiadacza lasu, należy przypomnieć, iż zgodnie z art. 222§1 kc właściciel może żądać od osoby, która włada faktycznie jego rzeczą, ażeby rzecz została mu wydana, chyba że osobie tej przysługuje skuteczne względem właściciela uprawnienie do władania rzeczą. Natomiast na podstawie art. 222§2 kc przeciwko osobie, która narusza własność w inny sposób aniżeli przez pozbawie-

²³ B. Rakoczy, *Ustawa o lasach...*, s. 145.

nie właściciela faktycznego władztwa nad rzeczą, przysługuje właścicielowi roszczenie o przywrócenie stanu zgodnego z prawem i o zaniechanie naruszeń. Według J. Ignatowicza są to podstawowe roszczenia przysługujące właścicielowi w wypadku naruszenia jego prawa²⁴. W przedmiotowej sytuacji zakładamy jednak, iż posiadacz ten na skutek objęcia gruntu w posiadanie na gruncie ustawy o lasach staje się jej właścicielem. Właścicielowi przysługuje w tym momencie uprawnienie do skorzystania z art. 343 kc, który to dopuszcza stosowanie obrony koniecznej w celu odparcia samowolnego naruszenia posiadania. Daje on również możliwość posiadaczowi nieruchomości niezwłocznie po samowolnym naruszeniu posiadania przywrócić własnym działaniem stan poprzedni. Nie wolno mu jednak przy tym stosować przemocy względem osób. Według Małgorzaty Pyziak-Szafnickiej i Wojciecha Robaczyńskiego obronę konieczną można stosować tylko w chwili dokonywania tego naruszenia²⁵. Jak podają autorzy, ustawa nie uzależnia możliwości stosowania obrony koniecznej od zaistnienia nadzwyczajnych okoliczności ani też nie określa jej granic. Autorzy podkreślają jednak, że musi być zachowana pewna proporcjonalność dóbr polegająca między innymi na tym, iż dla obrony dobra majątkowego nie można poświęcić zdrowia czy życia napastnika. M. Pyziak-Szafnicka i W. Robaczyński wyrażają też opinię, że przywrócenie posiadania nieruchomości własnym działaniem może nastąpić tylko niezwłocznie po naruszeniu oraz bez stosowania przemocy względem osób. Nie można więc dopuścić, aby posiadacz samoistny na tyle zagospodarował się na przedmiotowym gruncie, by zgodnie ze stanem faktycznym mógł wykazać atrybut korzystania z nieruchomości. W przeciwnym razie stanie się on w świetle przepisu art. 6 ustawy o lasach właścicielem lasu oraz jego części składowych. Tym samym pozyskiwanie przez niego płodów runa leśnego będzie w pełni usprawiedliwione.

²⁴ J. Ignatowicz, *Prawo...*, s. 159.

²⁵ M. Pyziak-Szafnicka, W. Robaczyński, *Elementarny kurs prawa cywilnego*, Warszawa 1999, s. 64.

Trzeba podkreślić, że pozycja wszystkich tych podmiotów na gruncie ustawy o lasach bardzo wzrasta. Oprócz ochrony gwarantowanej im przez kodeks cywilny, na skutek uznania ich za właścicieli lasu, należałoby uznać, iż podmioty te będą podlegać również ochronie z art. 21, 31 i 64 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.²⁶ Najbardziej kontrowersyjna staje się w tym momencie sytuacja prawna samoistnego posiadacza lasu, który to stanowi przedmiot własności podmiotu prawa prywatnego. Posiadacz samoistny niezależnie, czy jest on posiadaczem w dobrej, czy w złej wierze, urasta do rangi właściciela lasu i tym samym jego części składowych. Można spotkać się też z sytuacją, gdzie las będzie we współposiadaniu właściciela, dzierżawcy i samoistnego posiadacza, którzy na gruncie przepisów ustawy o lasach, będących przepisami szczególnymi w stosunku do kodeksu cywilnego są współwłaścicielami lasu.

Na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 5 u.l. właściciele lasów są zobowiązani do trwałego utrzymywania lasów i zapewnienia ciągłości ich użytkowania, a w szczególności do racjonalnego użytkowania lasu w sposób trwale zapewniający optymalną realizację wszystkich jego funkcji przez pozyskiwanie surowców i produktów ubocznego użytkowania lasu w sposób zapewniający możliwość ich biologicznego odtwarzania, a także ochronę runa leśnego.

Jak podaje Marek Górski ustawa o lasach przewiduje też szczególną formułę prawną służącą ochronie niektórych funkcji lasu, mającą postać obszaru specjalnego²⁷. T. Suchar podkreśla, iż wśród aktów administracji publicznej podejmowanych w celu ochrony środowiska najważniejszym wydaje się instytucja obszaru specjalnego²⁸. Autor przytacza pogląd Wojciecha Radeckiego, zgodnie z którym istota takiego obszaru polega na wydzieleniu z terytorium państwa terenów, na których obowiązuje specjalny reżim prawny w postaci przede

²⁶ Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

²⁷ M. Górski, *Ochrona użytkowa zasobów biosfery*, [w:] *Prawo ochrony środowiska*, (red.) M. Górski, Bydgoszcz 2006, s. 513.

²⁸ T. Suchar, *Ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości w związku z ochroną środowiska*, „*Nieruchomości*” Nr 1 (149), styczeń 2011, s. 15–16.

wszystkim zakazów i ograniczeń mających moc powszechnie wiążącą wszystkich, którzy znajdują się na obszarze specjalnym.

W przypadku uznania lasu za szczególnie chroniony, nie pozostanie to również bez związku z ograniczeniem uprawnień właścicielom oraz innym podmiotom korzystającym z lasu. Zgodnie bowiem z §4 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r.²⁹ w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej, dla określonych powierzchni lasu uznanego za ochronny mogą być ustalone szczególne sposoby prowadzenia gospodarki leśnej, polegające między innymi na ograniczeniu pozyskania płodów runa leśnego. Ograniczenia w zakresie pozyskiwania grzybów mogą również wynikać z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody³⁰. Będą one dotyczyły lasów znajdujących się w granicach prawnych form ochrony przyrody, a w szczególności związane będą z zakazem pozyskiwania oraz zbioru roślin i grzybów, jaki wprowadza w parkach narodowych i rezerwach przyrody art. 15 ust. 1 pkt 5 i 13 ustawy o ochronie przyrody. Zgodnie z art. 15 ustawy o ochronie przyrody na terenie parków narodowych oraz rezerwatów przyrody wprowadza się określony katalog zakazów, który w różnym zakresie ograniczał będzie prawa właściciela względem nieruchomości położonej w granicach parku narodowego bądź rezerwatu przyrody. Zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 4 sierpnia 2009 r. zakazy wynikające z art. 15 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody odnoszące się do parków narodowych, nie dotyczą jego otuliny³¹. Zdaniem Doroty Jakubowskiej ustawodawca jednolicie określił reżim prawny parków narodowych i rezerwatów przyrody, konstruując zamknięty katalog zakazów obowiązujących w obrębie ich obszarów bezpośrednio z mocy ustawy, od momentu wejścia

²⁹ Dz.U. Nr 101, poz. 444 oraz z 1992 r. Nr 21, poz. 85 i Nr 54, poz. 254.

³⁰ Dz.U. z 2009 r. Nr 151 poz. 1220.

³¹ IV SA/Wa 698/09, www.orzeczenia-nsa.pl, 10.05. 2013.

w życie aktu ustanawiającego te formy³². Według autorki lista zakazów i ograniczeń została sformułowana w sposób generalny i obejmuje szereg zakazów różnego typu, które wyłączają lub jedynie ograniczają możliwość korzystania w określonych formach użytkowania z terenów objętych tymi prawnymi formami ochrony. D. Jakubowska stwierdza, iż zastosowanie danego zakazu ustawodawca uzależnił od zaistnienia określonych ku temu przesłanek i w takim kontekście możemy mówić o:

- 1) zakazach bezwzględnych – od których ustawa nie przewiduje żadnych wyjątków (w tym o zakazach bezwzględnych w zasadzie, ponieważ wyjątkowo mogą one nie obowiązywać, jeżeli czynności służą celom ochronnym);
- 2) zakazach względnych – tzn. takich, które mogą nie obowiązywać we wskazanych miejscach, o ile takie zostały wyznaczone w planie ochrony lub przejściowo w zadaniach ochronnych albo gdy zgoda właściwego organu zwalnia daną osobę od obowiązku podporządkowania się zakazowi.

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę, iż zakazy bezwzględne będą wyłączać określone formy korzystania z nieruchomości przez ich właściciela, a zakazy względne będą je jedynie ograniczać. W związku z tym możemy tu mówić o ograniczeniach o charakterze bezwzględnym i ograniczeniach o charakterze względnym.

Przyjmując powyższe kryterium, do zakazów bezwzględnych zaliczamy zakaz pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin i grzybów, a zakazem względnym będzie zakaz zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska. Wojciech Radecki zaznacza, iż prawną

³² D. Jakubowska, *Ogólne założenia ustanawiania, znoszenia i zmiany granic prawnych form ochrony przyrody*, [w:] *Prawo ochrony środowiska*, (red.) M. Górski, s. 521–522.

formą dopuszczenia odstępstw jest zezwolenie, które przyjmuje postać decyzji administracyjnej³³.

Marek Geszprych wyraża pogląd, iż treść prawa własności lasów odnosi się do nieruchomości gruntowych będących lasami w znaczeniu przepisów ustawy o lasach³⁴. Treść tę, zdaniem autora, kształtują normy kodeksu cywilnego, a granice jej określają normy ustawy o lasach wraz z podejmowanymi na jej podstawie oraz na podstawie przepisów *lex specialis*, rozstrzygnięciami szczególnymi. Można zastanawiać się też, jaką rolę odgrywać tu będzie ustawa z 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne³⁵, na podstawie której prowadzona jest przez starostów ewidencja gruntów i budynków. Ewidencja ta to przecież jednolity dla całego kraju, systematycznie aktualizowany zbiór informacji o gruntach, budynkach i lokalach, ich właścicielach oraz innych osobach fizycznych bądź prawnych władających tymi nieruchomościami. Ewidencja gruntów i budynków obejmuje informacje dotyczące między innymi gruntów, danych dotyczących ich położenia, granic, powierzchni oraz rodzajów użytków gruntowych. W sposób jeszcze bardziej szczegółowy sprawy związane z prowadzeniem ewidencji gruntów i budynków uregulowano w rozporządzeniu Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 r.³⁶ w sprawie ewidencji gruntów i budynków. Rozporządzenie to określa sposób oznaczania danych ewidencyjnych na mapie, symbole literowe identyfikujące grunty w poszczególnych grupach rejestrowych oraz dane decydujące o zakwalifikowaniu danych terenów do określonych kategorii. I tak lasy oznaczone są symbolem Ls, a grunty zadrzewione i zakrzewione symbolem Lz. Z tego też względu, aby precyzyjnie określić, czy w konkretnym przypadku mamy do czynienia z pozyskiwaniem grzybów z lasu, należałoby w pierwszej kolejności zapoznać się z wypisem z re-

³³ W. Radecki, *Ustawa o ochronie przyrody – komentarz*, Warszawa 2012, s. 153.

³⁴ M. Geszprych, *Konstatacje prawne dotyczące własności leśnej*, „Prawo i Środowisko” Nr 2 (58)/09, Warszawa 2009, s. 44.

³⁵ Dz.U. z 2010 r. Nr 193, poz. 1287 ze zm.

³⁶ Dz.U. z 2001 r. Nr 38, poz. 454.

jestru gruntów sporządzonym dla określonej nieruchomości. Jak podaje T. Baum w dniu 10 sierpnia 2010 r. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Białymstoku przesądził, iż przy określaniu charakteru użytkowanego gruntu należy brać pod uwagę jego stan aktualny, tj. z dnia orzekania przez organ administracyjny (II SA/Bk406/10)³⁷. Zdaniem autora w ocenie WSA w Białymstoku sprawa sprowadza się do odpowiedniego zakwalifikowania działki według przepisów rozporządzenia z 29 marca 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków.

Punktem wyjścia dla powyższych rozważań są grzyby jako rośliny z gromady plechowców. Marek Snowarski zwraca jednak uwagę, iż współczesna systematyka organizmów żywych umieszcza grzyby w odrębnym, w stosunku do roślin i zwierząt, dużym królestwie organizmów³⁸. Autor dodaje, że systematycy, którzy zaliczali grzyby i podobne organizmy do roślin, odwoływali się między innymi do takich cech, jak zdolność do poruszania się czy samożywność i cudzożywność. Zdaniem autora są to dziś cechy drugorzędne, a jeśli już doszukiwać się takiej analogii, to grzyby są podobne do zwierząt, między innymi swoją cudzożywnością, a z owadami mają wspólne materiały budujące szkielet, u owadów chitynowy pancerz, u grzybów chitynowe ścianki strzępek. Przyjmując takie z kolei założenie, z prawnego punktu widzenia będą one dalej integralną częścią runa leśnego i tym samym nieruchomości gruntowej. Jak podaje W. Radecki, w naukach leśnych przez runo leśne rozumie się najniższą warstwę roślinności w drzewostanie, złożoną z roślin zielonych oraz mchów, porostów i grzybów³⁹. W świetle art. 47§2 kc będą więc nadal częściami składowymi nieruchomości.

³⁷ T. Baum, *Sposób określania charakteru użytkowego gruntu*, *Nieruchomości* C. H. Beck, Nr 10 (146) · Październik 2010, s. 3.

³⁸ M. Snowarski, *Spotkania z przyrodą...*, s. 7–8.

³⁹ W. Radecki, *Ustawa o lasach – Komentarz*, Warszawa 2008, s. 150.

BIBLIOGRAFIA

- Baum T., *Sposób określania charakteru użytkowego gruntu*, „Nieruchomości” 2010, nr 10 (146).
- Bukowski Z., *Polskie administracyjne prawo materialne*, Toruń 2005.
- Co wiemy o grzybach, „Przyroda Polska”, nr 9, 2010, Miesięcznik Ligi Ochrony Przyrody.
- Czechowski W., Świat roślin i zwierząt – przegląd systematyczny, [w:] *Biologia*, Warszawa 1992.
- Geszprych M., *Identyfikacja lasu i indywidualnego gospodarstwa leśnego w polskim systemie prawnym – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2/2011.
- Geszprych M., *Konstatacje prawne dotyczące własności leśnej*, „Prawo i Środowisko”, nr 2 (58)/09.
- Górski M., *Ochrona użytkowa zasobów biosfery*, [w:] *Prawo ochrony środowiska*, (red.) M. Górski, Bydgoszcz 2006.
- Ignatowicz J., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2000.
- Jakubowska D., *Ogólne założenia ustanawiania, znoszenia i zmiany granic prawnych form ochrony przyrody*, [w:] *Prawo ochrony środowiska*, (red.) M. Górski, Bydgoszcz 2006.
- Kapuściński R., *Ochrona gatunkowa grzybów*, „Przyroda Polska”, nr 9, 2011, Miesięcznik Ligi Ochrony Przyrody.
- Kapuściński R., *Ochrona przyrody w lasach*, Warszawa 2006.
- Król M. A., *Korzystanie z zasobów leśnych*, [w:] *Prawa i obowiązki przedsiębiorców w ochronie środowiska – Zarys encyklopedyczny*, Warszawa 2010.
- Leoński Z., *Materialne prawo administracyjne*, Warszawa 2009.
- Lipiński A., *Ograniczenia własności w procesie gospodarowania wybranymi elementami środowiska*, [w:] *Ochrona środowiska a prawo własności*, (red.) J. Sommer, Towarzystwo Naukowe Prawa Ochrony Środowiska, Wrocław 2000.
- Lipiński A., *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Zakamycze 2002.
- Miłkowska J., *Ochrona użytkowa zasobów biosfery*, [w:] *Prawo ochrony środowiska*, (red.) M. Górski, Warszawa 2009.
- Pyziak-Szafnicka M., Robaczyński W., *Elementarny kurs prawa cywilnego*, Warszawa 1999.
- Radecki W., *Ustawa o lasach – Komentarz*, Warszawa 2008.
- Radecki W., *Ustawa o ochronie przyrody – komentarz*, Warszawa 2012.
- Rakoczy B., *Ustawa o lasach – komentarz*, Warszawa 2011.
- Rudnicki S., *Komentarz do kodeksu cywilnego – księga druga – własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 1996.

- Siuda W., *Elementy prawa dla ekonomistów*, Poznań 1998.
- Skorupko S., Anderska H., Łempicka Z. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1968.
- Snowarski M., *Spotkania z przyrodą – grzyby*, Warszawa 2010.
- Suchar T., *Ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości w związku z ochroną środowiska*, „Nieruchomości”, nr 1 (149) 2011.
- Symonides E., *Ochrona przyrody*, Warszawa 2008.
- Traczyk T., *Rośliny lasu liściastego*, Warszawa 1965.
- Ura E., Ura E., *Prawo administracyjne*, Warszawa 2000.

Kontakt e-mail:

suski16@wp.pl

